

KİTAB-I MUKADDES'TE İSRAİLOĞULLARI'NIN SEÇİLMİŞLİĞİ VE JUSTİN MARTYR'İN SEÇİLMİŞLİK ELEŞTİRİSİ*

Halit Ahmet ÇİFTÇİ*

Öz

Yahudi geleneğinde “seçilmiş halk, kutsal kavim, Tanrı'nın halkı, Tanrı'nın çocukları” gibi kavramlar çerçevesinde şekillenen seçilmişlik doktrini, hem Yahudi hem de Hıristiyan tarihi ve teolojisinin temel argümanlarından biri olagelmıştır. İbranca'da “amm hanivhar” yani “seçilmiş halk” olarak ifade edilen bu doktrine göre İsrailoğulları Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri olarak bizzat Tanrı tarafından Sina Dağı'nda Hz. Musa aracılığıyla yapılan ahitleşme sonucu Tanrı'nın seçilmiş kavmi olmuşlardır.

İnsanlığın atası olan Hz. Adem'den başlayıp sırasıyla Nuh, İbrahim ve İshak ile devam eden seçilmişlik silsilesinin son halkası olarak Hz. Musa'nın şahsında bayraklaşan bu “kutsal kavim” anlayışı daha sonra Rabbinik literatürde de kendisine genişçe yer bulmuştur.

Seçilmiş kavim olmanın verdiği sorumlulukla İsrailoğulları yeryüzündeki diğer insanları Tanrı'nın kelamıyla uyarıp onları doğru yola götürmek durumundadırlar. Zira seçilmiş kavim olmak İsrailoğulları açısından övünülecek bir ayrıcalık veya üstünlük vesilesi değil; bilakis bir sorumluluk ve ağır bir yük teşkil etmektedir. Ancak bu sorumluluğu başarıyla yerine getirdikten sonra ödül olarak Tanrı katında bir üstünlük ve ayrıcalık sahibi olma hakkını kazanacaklardır.

* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından 4656-D1-16 no'lu proje kapsamında desteklenen tez projesinden üretilmiştir.

* Arş. Gör. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı. halitciftci@sdu.edu.tr

Tarih boyunca İsrailoğulları'nın bu seçilmişlik iddialarını eleştirenler olmuştur. Onların başında yaklaşık olarak 100-165 yılları arasında yaşamış olan Kilise Babası ve apolojist Justin Martyr gelmektedir. Justin Martyr günahkarlıklarından, isyankarlıklarından ve nankörlüklerinden dolayı Yahudilerin bu imtiyazı kaybettiklerini ve bu imtiyazın çarmıhta insanlığın iyiliği için kendini feda eden İsa Mesih'le birlikte artık Hıristiyanlara geçtiğini savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kitab-ı Mukaddes, İsrailoğulları, Seçilmişlik, Justin Martyr, Yahudilik.

Election of the Israelites in the Holy Bible and Justin Martyr's Critique of Election

Abstract

The doctrine of election which consisted around the concepts "chosen people, holy nation, people of God, children of God" in the Jewish tradition has been the basic arguments of both Jewish and Christian histories and theologies. According to this doctrine which is expressed as "amm hanivhar" i.e. "chosen people" in Hebrew, Israelites were chosen by the Lord Jahveh as vicegerent of Him on Earth with the covenant that was constituted through the Prophet Moses on Mount Sinai. Beginning with the ancestor of mankind, Adam and respectively with Noah, Abraham and Isaac, came into existence with Moses, the last ring of the chain of chosenness, has been mentioned widely in the Rabbinic literature afterwards.

With the responsibility given by being a chosen nation, Israelites have to warn other people on Earth by the word of God and lead them to the right way. For, being a chosen nation is not a privilege or a superiority in the aspect of Israelites, on the contrary, is a responsibility or a heavy burden. Provided that they fulfilled this responsibility successfully, they are going to achieve the right of having a superiority and privilege in the view of the Lord Jahveh as a gift. Justin Martyr claimed that the Jews lost this privilege because of their sinfulness, defiance and ingratitude and that this privilege passed to the Christians thanks to Jesus Christ who sacrificed himself on the Cross for the good of mankind.

Keywords: The Holy Bible, Israelites, Election, Justin Martyr, Judaism.

Giriş

Modern çağda Yahudi ve Yahudi olmayan bilim adamları tarafından Yahudi halkını belirtmek için ihdas edilmiş terimlerden en fazla kullanılanı "seçilmiş halk" yani "amm hanivhar" kavramı Tanah'ın neredeyse hiçbir yerinde

bulunmaz.¹ Onun yerine Tevrat'ta İsrail halkını belirtmek için “kutsal halk” (amm kadoş)² veya “kutsal millet” (goy kadoş)³ terimleri kullanılır. Ancak seçilmişlik öğretisiyle en çok bağlantısı olan terim İbranca'da “b, h, r” kök harflerinden oluşan ve “seçmek” anlamına gelen fiildir. Aslında seçilmişlik inancının ortaya çıkışı Tesniye 7:6 ve 14:2'de geçen ve teknik bir terim olan “b, h, r” fiilinin ortaya çıkmasından önce gelir.⁴

Seçilmişlik öğretisini ifade eden önemli bir terim de “kadoş” kelimesidir. İbranca'dan diğer dillere “kutsal” olarak çevrilen ve “k, d, ş” kökünden gelen bu kelime, “ilahî amacı genel kullanımdan ayırmak” anlamında “Siz benim için kutsal (keduşim) olacaksınız. Çünkü ben, Rab, kutsalım ve ben sizi diğer kavimlerden benim olasınız diye ayırdım.”⁵ ifadesinde geçmektedir.⁶

Yukarıdaki cümlede geçen “Siz benim için kutsal olacaksınız. Çünkü ben, Rab, kutsalım.” ifadesi Levililer kitabında çok küçük farklarla birkaç kez tekrarlanır ve bu tekrarların çoğu Holiness Code (Kudsiyet Kitabı) olarak bilinen 17 ve 26. bölümler arasında geçer.⁷

“Kutsal halk” söyleminden ayrı olarak Tanah'ta İsrailoğullarıyla ilişkili biçimde kullanılan “kıymetli sahiplik” (am segullah)⁸, “Tanrı'nın kendi hissesi” (helek Yahveh)⁹ ve “bir miras halkı” (am nahalah)¹⁰ kavramları mevcuttur.¹¹

Yahudi geleneğinde önemli bir yer tutan ve Rabbinik literatürde düşünsel altyapısı kurulan İsrailoğullarının seçilmişliği inancı, Rabbinik literatüre aşinalığı büyük çapta kabul gören ve Kitab-ı Mukaddes'i iyi bilen Justin Martyr tarafından sert bir dille eleştirilmiştir. Bu çalışmada Kitab-ı Mukaddes'te ve Rabbinik literatürde seçilmişlik inancı genel olarak ele alınıp Justin Martyr'in seçilmişliği ve Yahudileri hangi bağlamlarda eleştirdiği ortaya koyulacaktır.

¹ Salime Leyla Gürkan, *The Jews as a Chosen People: Tradition and Transformation*, Routledge Taylor and Francis Group, New York, 2008, s. 9.

² Tes. 7:6, 14:2.

³ Çık. 19:6.

⁴ Ellen M. Umansky, “Election”, *Encyclopedia of Religion*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2005, c. 4, s. 2744.

⁵ Lev. 20:26.

⁶ Gürkan, *The Jews*, s. 9.

⁷ Gürkan, *The Jews*, s. 9.

⁸ Çıkış, 19:5; Tesniye, 7:6; 14:2; 26:18; Mezmurlar, 135:4.

⁹ Tesniye, 4:20; 9:26; 32:9.

¹⁰ Tesniye, 4:20; Çıkış, 34:9.

¹¹ Gürkan, *The Jews*, s. 9.

1. Tanah'ta Seçilmişlik Öğretisi

İsrailoğulları'nın Tanrı tarafından seçilmiş olma bilinci İsrail'in kökenlerine dayanır. Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya Tanrı tarafından halkın oraya bizzat Tanrı tarafından getirildiği söylenmiş ve "Ahdimi tutarsanız bana özel ve diğer insanların tamamından daha sevgili olacaksınız...ve bir kahinler krallığı, kutsal bir millet olacaksınız."¹² sözü verilmiştir. Aynı bilinç Tesniye 26:18'de "Bugün Rab sizinle bu anlaşmayı onun has kavmi olmanız diye yapıyor..." cümlesiyle gösterilmiştir. Seçilmişlik, ahit ve vaat İsrail inancının temel unsurudur.¹³ Bununla birlikte Yahudilik seçilmişliğin, Tanrı'nın tarihi misyonuna hizmet etme zorunluluğunun ötesinde herhangi özel bir statü verdiğini iddia etmez. Aynı zamanda diğer insanlara karşı herhangi özel bir hak veya güç verdiğini de iddia etmez. Ayrıca Yahudilik Yahudi olmayanların Tanrı'ya giden yolu kendilerinin bulabileceğini iddia eder. Seçilmişlik Tanrı'nın Yahudileri en yüksek standartta tutması demektir. Tanah'taki Neviim (Peygamberlik) kitaplarından Amos kitabında Tanrı İsrailoğulları'na "Ben sizi dünyanın diğer milletlerinin arasından tanıdım. Bu yüzden sizin bütün günahlarınızı affedeceğim."¹⁴ diye seslenir.¹⁵

Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki ilişkiler üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Amerikalı Yahudi akademisyen David Novak *The Election of Israel: The Idea of the Chosen People* isimli kitabında Kitab-ı Mukaddes'teki İsrailoğulları'nın seçilmişlik öğretisinin ortaya çıkışında Tanrı'nın rolünün seçen ve İsrailoğulları'nın seçilen olduğunun apaçık ve tutarlı olduğunu savunmuştur.¹⁶

Novak'ın düşüncesine göre İsrailoğulları'yla ilişkiyi başlatan Tanrı'dır ve bu ilişkiye karşılık verme durumunda olan ise İsrailoğullarıdır. İsrailoğulları Tanrı'nın kendilerini seçmesine cevap vermese ve kendilerini seçen Tanrı'dan yüz çevirse bile seçilmişlik bu şekilde son bulmaz. Bu ilişkiyi bir çeşit sözleşme, iki bağımsız grup arasındaki çift taraflı bir anlaşma gibi görme teşebbüsü Kutsal Kitap öğretisiyle açık bir şekilde ters düşer. Kutsal Kitap'ta Tanrı kendi başına bağımsızdır ve cezalandırılmayacağından emin olarak kendi başına süreç başlatıcı seçimler yapabilir. İsrailoğulları'nın tek şansı ise Tanrı onlar için ne yapmışsa tasdik etmek gibi gözükmektedir. Tanrı'nın İsrail için yapmış olduklarını

¹² Çıkış, 19:5-6.

¹³ Edward McLean Loveley, "Divine Election", *New Catholic Encyclopedia*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2003, c. 5, s. 145.

¹⁴ Amos, 3:2.

¹⁵ Sara E. Karesh ve Mitchell M. Hurvitz, "Chosen People", *Encyclopedia of Judaism*, Facts on File, A.B.D., 2006, s. 88.

¹⁶ David Novak, *The Election of Israel: The Idea of the Chosen People*, Cambridge University Press, İngiltere, 1995, s. 163.

reddetmeyi seçmek, devam etmesine izin verilemeyecek, kabul edilmez bir seçenektir. İsrail için bugün anladığımız gibi çok fazla seçenek yoktur.¹⁷

Yukarıda yaptığımız alıntıda Novak'ın bir bakıma, İsrailoğulları'nın Tanrı'dan gelen Tevrat'ı kabul ederek aslında İsrailoğulları'nın Tanrı'yı seçmiş olduğu iddialarını reddettiğini görüyoruz. Novak, Sina Dağı'nda Hz. Musa'nın risaletiyle yapılan ahitleşmeyi iki bağımsız grup arasında yapılan bir anlaşma gibi görmenin anlamsızlığını belirtip; Tanrı'nın tartışmasız otoritesiyle İsrailoğulları'na bu anlaşmaya uymaktan başka bir şans bırakmadığını savunur. Novak'a göre İsrailoğulları'nın seçen taraf olmak gibi bir lüksü olmadığı gibi seçilen taraf olmaktan başka bir şansları da yoktur.

İsrailoğulları'nın neden diğer milletler arasından üstün ve mukaddes kılındığı konusunda Dan Jacobson *The Story of the Stories: The Chosen People and Its God* isimli çalışmasında şu soruyu sorar:

“Neden Yahve, İsrailoğulları'nı diğer insanların arasından kendi himayesine almak suretiyle seçmişti?”¹⁸

Aynı çalışmasında Jacobson kendi sorduğu bu soruyu kısaca “İsrailoğulları'nın seçilmiş olduklarına inanmak istedikleri için inandıkları bir durum olduğu” yönünde cevaplar.¹⁹

Jacobson bu doğrultuda İsrailoğulları'nın Tesniye 26:18-19'daki “Bugün Rab size verdiği söz uyarınca has kavmi olduğunuzu açıkladı. Bütün buyruklarına uyacaksınız. Tanrınız Rab sizi övgüde, ünde, onurda yarattığı bütün kavimlerden üstün kılacağını, verdiği söz uyarınca kendisi için kutsal bir halk olacağınızı açıkladı.” cümlesindeki “diğer kavimlerden üstün kılınan kavim olma” şansını kendi lehlerine yormalarının mümkün olabileceğini iddia eder. Ayrıca İsrailoğulları'nın kendi lehlerine yordukları bu ilahi niyetten diğer bütün milletlere karşı bir üstünlük konusunda ikna olmak gibi daha önce hiçbir kaynaktan almadıkları içsel bir güçlülük ve birbirine bağlılık duygusu çıkarmaya çalıştıklarını savunur.²⁰

Jacobson'un çalışmasında savunmak istediği aslında tam olarak şudur: İsrailoğulları Mısır'da kendi tarihleri açısından maddi ve manevi büyük bir yıkım olan 400 yıllık esaret hayatından sonraki ezilmişlik psikolojisini atlatma sürecinden, onca eziyetten sonra bir mükafat olarak Tanrı katında bir ayrıcalık ve üstünlük elde etme beklentileriyle çıkmışlardır.

¹⁷ Novak, *The Election of Israel*, s. 163.

¹⁸ Dan Jacobson, *The Story of the Stories: The Chosen People and Its God*, Harper & Row Publishers, A.B.D., 1982, s. 42.

¹⁹ Jacobson, *The Chosen People*, s. 42.

²⁰ Jacobson, *The Chosen People*, s. 42.

2. Rabbinik Literatürde Seçilmişlik Öğretisi

Rabbinik literatürde seçilmişlik öğretisine geçmeden önce Rabbinik literatür hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Kur'an'da Rabbanîyyun olarak geçen Rabbiler, peygamberlerin bulunmadığı dönemlerde veya bölgelerde ya da peygamberlerin yanı sıra ve onların izniyle kendilerine uyan İsrailoğulları için Tevrat'a göre hüküm verip uygulayan Yahudi din alimi ve önderleridir.²¹ Rabbanî veya Rabbinik literatür ise Şim'on ha-Tsaddik'ten (M.Ö. IV-III. yüzyıllar) Babil Talmudu'nun tamamlanmasına kadar (M. 499) geçen dönemde Şifahi Tora'nın varisi olup onu elinde bulunduran Yahudi fıkıhçılarına ait olduğu ileri sürülen söz, davranış, tartışma ve kararların toplandığı yazılar bütünüdür. Geniş anlamıyla Rabbinik literatür, Tevrat ve Tanah'ın diğer bölümleri üzerine yazılan tefsir mahiyetindeki Midraş metinlerini de kapsar.²² Mabedin yıkılmasının ardından Filistin'in kuzeyinde Taberiye'de din akademileri kuran Ferisiler Yahudi sözlü geleneğinin oluşmasını sağlayan Rabbilere öncülük etmişlerdir.²³

Tanrı ve İsrailoğulları arasında Kutsal Kitap'ta anlatılan ilişki sadece Ferisi-Rabbinik gelenekte değil Filistin ve Diaspora toplumlarının her ikisinin içindeki hareketlerde dini bir düşünce ve teolojik bir tartışmanın odak noktası olagelmıştır. Rabbiler "seçilmiş halk" düşüncesini şiddetli bir şekilde desteklerlerken İsrail'in seçilmişliğinin Sina Dağı'nda Tevrat'ı gönüllü bir şekilde kabul etmelerinin üzerine temellendiğini vurgularlar.²⁴ Çıkış 19:5'te "Şimdi eğer sesimi dinlerseniz ve ahdimi tutarsanız diğer insanların arasında benim kıymetlilerim olacaksınız." cümlesiyle ifade edilen bu fikir, Tevrat'ın ilk olarak dünyadaki diğer milletlere özgür bir şekilde teklif edildiğini, ancak onların tamamının onu kötü yaşam tarzlarına ters düşen sınırlayıcı emirlerinden dolayı reddettiğini ve onu sadece İsrail'in kabul ettiğini iddia eden rabbiler tarafından geliştirilmiştir. Hatta onlar İsrailoğulları'nın Tevrat'ı, Tanrı onların üzerine dağı bir kubbe gibi asıp eğer onu kabul ederlerse onlar için iyi olacağı, ancak eğer kabul etmezlerse burada mezarlarını bulmakla tehdit etmesi üzerine kabul ettiklerini söylerler.²⁵

Tevrat'ın, İsrailoğulları'ndan önce diğer milletlere teklif edilmesi, Mabed'in 70 yılında yıkılışından 135 yılında Bar Kokhba İsyanı'nda son kale olan

²¹ Salime Leyla Gürkan, "Rabbanîyyun", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 34, s. 376.

²² Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 43, s. 199.

²³ Harman, "Yahudilik", s. 191.

²⁴ Lou H. Silberman, "Chosen People", *Encyclopedia Judaica*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2007, c. 4., s. 670.

²⁵ Silberman, "Chosen People", s. 670.

Betar'ın düşüşü arasında bir dönemde yaşamış olduğu tahmin edilen Rabbi Tarphon'dan²⁶ gelen bir rivayette anlatılmıştır. Bu rivayete göre Tanrı Tevrat'ı Esavoğulları'na teklif etmiştir. Esavoğulları içinde ne yazılı olduğunu sorup “Katletmeyeceksin” cevabını alınca bunun kendi karakterlerine uymadığını ve bu yüzden Tevrat'ı kabul etmeyeceklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine Tanrı Tevrat'ı İsmailoğulları'na (Araplara) teklif etmiştir. Onlar da içinde ne yazılı olduğunu sormuşlar ve “Çalmayacaksın” yazdığını öğrenince “Biz atalarımızın geleneğini değiştirmeyiz. Çünkü ‘Ben İbraniler diyarından çalındım’ denildiği gibi atalarımız Yusuf'u Mısır'a çalıp götürmüştür.” diyerek reddetmişlerdir. Bunun üzerine Tanrı, dünyanın bütün milletlerine elçiler göndererek onları Tevrat'ı kabul etmeye davet etmiştir. Bu milletler Tevrat'ta “Benim önümde başka tanrıların olmayacak.” yazılı olduğu için “Onda bize layık bir şey yok, götür onu layık olan kullarına ver.” demişlerdir. Tanrı da Tevrat'ı İsrailoğulları'na teklif ettiğinde onlar hiç itiraz etmeden kabul etmişlerdir.²⁷

Bu anlatılan kıssada Tanrı'nın milletlerle nasıl muhatap olduğu konusu belirsizdir. Tanrı'nın peygamberler aracılığıyla milletlere çağrıda bulunmuş olması gerekmektedir.

Rabbilik anlayışa göre İsrail kutsaldır ve milletlerin en cesur ve atılganıdır. Tevrat onların yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Diğer milletler yaratılışları itibarıyla Tevrat'ı kabul etmeye layık değildirlere. Bu yüzden İsrailoğulları seçkin bir millettir.²⁸

Rabbi Wayne Dosick* seçilmişlik hakkında *Living Judaism* adlı kitabında, yüzyıllar boyunca Yahudi ve Yahudilik karşıtlarının “seçilmişlik” kavramını varsayılmış bir üstünlüğün ve büyüklüğün gösterisini yapma teşebbüsü olarak gösterdiklerini; ancak gerçekte bunun tam tersinin doğru olduğunu iddia eder.²⁹ Dosick, ilgili kitabında seçilmiş halk kavramının Yahudilerin özel bir ayrıcalık için seçilmesi anlamına gelmediğini, ancak “diğer milletlerin üzerine bir ışık”, “Tanrı'nın sevgi ve yasaının aydınlığını yansıtan bir inanç toplumu” olmalarını kapsayan kutsal bir sorumluluk için “seçilmesi” demek olduğunu ifade etmiştir. Dosick'in düşüncesine göre Kutsal Yahudi sorumluluğu Tanrı'nın kelamını ve isteğini almak, öğrenmek, yaşamak ve öğretmektir. “Tanrı'nın Krallığı'nın hizmeti”ni almak ve iletme kolay bir görev değil ağır bir yükür.

²⁶ Schulim Ochser, “Tarfon”, *The Jewish Encyclopedia*, Ktav Publishing House, ABD, 1906, c. 12, s. 56.

²⁷ Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 68.

²⁸ Adam, *Tevrat*, s. 69.

* Amerika Birleşik Devletleri'nde San Diego Üniversitesi Jewish Studies bölümünde öğretim üyesi.

²⁹ Rabbi Wayne Dosick, *Living Judaism*, HarperCollins, A.B.D., 2007, s. 19.

Yine de Yahudiler onu isteyerek ve severek ancak daima mütevazî bir şekilde kabul etmiştir.³⁰

Dosick'in bu satırlarla anlatmak istediği Yahudilerin Tanrı tarafından kutsal kavim kabul edilip seçilmesiyle Yahudilerin bir ayrıcalık veya üstünlük sahibi olmayıp bilakis büyük bir sorumluluk yükü altına girdikleridir. Bu sorumluluk Tanrı'nın kelamını doğru yoldan bihaber insanlara iletip onların da İsrailoğulları gibi kurtuluşa ulaşmalarını sağlamaktır. Üstünlük ve ayrıcalık da İsrailoğulları ancak bu görevi yerine getirdikten sonra ortaya çıkacaktır.

3. Yeni Ahit'te Seçilmişlik Öğretisi

Hıristiyan seçilmişlik kavramı erken dönem kilisesinin kendini "Gerçek İsrail" olarak tanımlamasına dayanır. Erken dönem Hıristiyan teologları Yahudilerin Tanrı'nın seçilmiş kavmi olduğunu itiraf ederken İsa'yı onların Mesih'i olarak kabul etmeyen Yahudilerin ilahi ayrıcalık statüsüne daha fazla sahip olamayacaklarını vurgularlar.³¹ Bu noktada Hıristiyanlık'ta kavim merkezli bir seçilmişlik değil şahıs merkezli bir seçilmişlik anlayışının hakim olduğunu görmekteyiz. Bu şahıs merkezli seçilmişlik inancı Hıristiyanlık'ta aynı zamanda post-apokaliptik ve eskatolojik boyuttaki kurtuluş beklentileriyle iç içe geçmiş durumdadır. İsa Mesih'in Tanrı'nın seçilmiş (the chosen one) olduğunu düşünen Hıristiyanlar onun zamanın sonunda gelip yeryüzünde Tanrı'nın adaletini ve kendisine inananların kurtuluşunu sağlayacağına inanırlar.

Hıristiyanlığın kurucusu olarak kabul edilen Pavlus*, Yeni Ahit'te Romalılara mektubunda İsrail'in seçilmişliğinden şu sözlerle bahseder:

³⁰ Dosick, *Judaism*, s. 19. Ayrıca Bkz.: Aydın, Fuat, *Yahudilik*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010, s. 21.

³¹ Umansky, *Election*, s. 2746.

* Bugünkü Hıristiyanlığın mimarı ve aynı zamanda Hıristiyan misyonerliğinin teorisyeni ve kurucusudur. İncil yazarlarından Luka onu Kilikya'dan Tarsuslu bir Yahudi olarak tanımlamıştır. Luka, bir Romalı ismine sahip olan Pavlus'tan Saul diye bahseder. Pavlus'un Yahudi kökeniyle yakından ilişkili olan bu İbranca isim ona büyük ihtimalle İsrailoğulları tarihindeki meşhur kral Saul'un isminden hareketle verilmiştir. Luka onun Kudüs'te Hıristiyanlara karşı alınan kararları desteklediğini ve yapılan infazları takip ettiğini vurgulamıştır. Dönemin ünlü Yahudi bilgini Hillel'in torunu ve Ferisi mezhebinin önemli hocalarından Rabbi Gamaliel'in öğrencisi olan Pavlus, bir vizyon neticesinde İsa taraftarı olduktan sonra kısa sürede Hıristiyanlar arasında etkili olmuş ve inisiyatif ele geçirmiştir. M. S. 10 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. İsa'nın havarilerinden olan Barnabas ile birlikte Pisidia Antakya'sına (Yalvaç), Antakya'ya, Kıbrıs'a, Ön Asya'ya ve İtalya'ya misyon seyahatlerinde bulunmuştur. Bu misyon çalışmalarında İsa Mesih'in kurtarıcı olarak Tanrı tarafından yeryüzüne gönderilmesi, öldürülmesi, mezara konması ve tekrar dirilmesini içeren iki temel öğretiyi üzerinde durmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Nasuh Günay, *Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2006, s. 124-125; Şinasi Gündüz, *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2011, s. 31, 32, 37, 38; Mahmut Aydın, "Hıristiyanlık", *Yaşayan*

“Tanrı'nın sözü boşa çıktı demek istemiyorum. Çünkü İsrail soyundan gelenlerin hepsi İsraili sayılmaz. İbrahim'in soyundan olsalar bile hepsi onun çocukları değildir. Ama 'Senin soyun İshak'la sürecek.' diye yazılmıştır. Demek ki Tanrı'nın çocukları olağan yoldan doğan çocuklar değildir. İbrahim'in soyu sayılanlar Tanrı'nın vaadi uyarınca doğan çocuklardır. Çünkü vaat şöyleydi: 'Gelecek yıl bu zamanda geleceğim ve Sare'nin bir oğlu olacak.'”³²

Pavlus'un bu sözleri İsrail'in seçilmişlik inancıyla birebir örtüşmektedir. Zira İsrailoğulları seçilmişlik için İbrahim'in soyundan gelmenin yeterli olmadığına inanır. İbrahim'in bir köle olan ikinci eşi Hacer'in oğlu İsmail'in soyundan gelenleri gerçek manada “İsrail” saymayan İsrailoğulları'na göre Tanrı'nın kutsal kavmi olup kutsal sorumluluğu üstlenmek için İbrahim'in ilk eşi Sara'nın oğlu olan İshak'ın soyundan gelmek gerekmektedir.

Şinasi Gündüz, *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı* isimli çalışmasında Pavlus'un Tekvin 16:15, 17:16 ve 21:1-13'te Hz. İbrahim ve eşleri hakkındaki kıssayı incelerken bir benzetme yaptığını şöyle anlatır:

“Pavlus'a göre bu kıssadaki Hacer, Sina Dağı'nı ve şimdiki (dünyasal) Kudüs'ü simgelemektedir. Köle Hacer'den olağan yoldan, yani normal hukuki gelenek çerçevesindeki bir ilişkiden doğan İsmail ise köleliği/hukuka bağımlılığı temsil etmektedir. Diğer taraftan "özgür kadın" olarak isimlendirilen Sare'nin “Göksel Kudüs'ü” simgelemekte olduğu belirtilmekte, onun oğlu İshak ise “Ruh'a göre doğan vaad çocuğu” olarak tanımlanmaktadır. Gerek Sare gerekse oğlu İshak, “özgürlük” kavramıyla doğrudan irtibatlandırılmaktadır. Pavlus 'olağan yoldan doğan (İsmail), Ruh'a göre doğana (İshak'a) nasıl zulmettiyse, şimdi de öyle oluyor.' diyerek Tekvin'deki çocuk İsmail ile İshak arasındaki kavgayı kendisi ve cemaatiyle Yahudiler ve Yahudi Hıristiyanlar arasındaki mücadelenin bir prototipi olarak yorumlama yoluna gider.”³³

Her ne kadar Pavlus bu kıssa benzetmesini kendisi ve cemaatiyle Yahudiler ve Yahudi Hıristiyanlar arasındaki kavganın bir prototipi olması açısından yapmışsa da bu benzetmenin Salime Leyla Gürkan'ın *Yahudilik* adlı kitabında bahsettiği “fiziki İsrail” (Yahudiler) ve “manevi İsrail” (Hıristiyanlar) şeklinde ayrımla³⁴ birebir örtüşüğünü söyleyebiliriz. Aynı kitapta Gürkan, Tesniye'deki “Siz Tanrı'nız Rab için kutsal bir kavimsiniz. Tanrı'nız Rab kendi has kavmi olmanız için yeryüzündeki bütün milletler arasından sizi seçti.”³⁵

Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 87 ve Şinasi Gündüz, *Misyonerlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2009, s. 46-53.

³² Rom. 9:6-9.

³³ Gündüz, *Pavlus*, s. 94.

³⁴ Gürkan, *Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2008, s. 86.

³⁵ Tesniye, 7:6.

cümlesinden yola çıkarak İsrail kavminin kutsallık kazanmasını Tanrı'nın kendilerini seçip ahitleşmesiyle bağdaştırır.³⁶

4. Justin Martyr'in Seçilmişlik Eleştirisi

Katolik Kilisesi'nin ilk büyük apolojisti olup Eski Ahit'in ilk kapsamlı yorumunu yapan teolog olma özelliğini taşıyan Justin Martyr'in* (d. 100? – ö. 165?) İsrailoğulları'nın seçilmişliğine karşı duruşu ve onların bu ayrıcalıktan mahrum olduklarına yönelik eleştirileri daha çok *Trypho ile Diyalog* adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır. Justin, Gymnasium'un* avlusunda dolaşırken rastgele tanıştığı Yahudi Trypho'ya Tanrı'nın varlığından, birliğinden, O'nun evreni yaratıp düzenlemesinden bahsederek Hıristiyanlar ve Yahudiler için ayrı iki tanrı olmadığını, Tanrı'nın Trypho'nun atalarını Mısır'dan kudret eliyle çıkararak tek Tanrı olduğunu hatırlatmıştır.³⁷

Justin, bahsini ettiği tek Tanrı ile İsrailoğulları'nın yaptığı ahitleşme konusunda Kitab-ı Mukaddes'in İşaya bölümüne atıf yapmıştır.³⁸ İlgili kısım şu şekildedir:

³⁶ Gürkan, *Yahudilik*, s. 86.

* Antik Filistin şehirlerinden olan Samiriye'de Flavia Neapolis isimli yerleşim yerinde (modern Nablus) yaklaşık olarak 100 yılında doğmuştur. Ne Musevi ne de Samiri kökenli olduğunu iddia ettiği öne sürülse de bizzat kendisi *Trypho ile Diyalog* adlı eserinde Samirilerden "Halkım" diye bahsetmiştir. Samiri kökenli olduğunu iddia etse de hiçbir şekilde Samiri eğitimi almamış olmasından dolayı putperest olarak büyütülmüş olduğu aşikardır. Dedesi bir Yunan ismine sahip olan Bacchius ve babası da bir Latin ismine sahip olan Priscus'tur. İster Samiri ister Yunan olsun sünnetsiz olması hasebiyle Justin'in kesinlikle bir Musevi olmadığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte yazıları - özellikle Kutsal metinlerin ele alınışında- Musevi gelenekleri ve düşüncesiyle dikkate değer bir yakınlık göstermektedir. Justin Martyr, yaklaşık olarak 165 yılında İmparator Marcus Aurelius'un Roma'sında, Hıristiyan olduğu için öğrencileriyle birlikte tutuklanıp kafası kesilerek öldürülmüş ve bu olaydan sonra şehit manasına gelen "martyr" ünvanını almıştır. Bilgi için bkz.: Goodenough, Erwin Ramsdell, *The Theology of Justin Martyr*, Verlag Frommannsche Buchhandlung, Almanya, 1923, s. 57 ve Hinson, E. Glenn, "Justin Martyr", *Encyclopedia of Religion*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2005, c. 7, s. 5043.

* Tercümede geçen kelime *xystus*'dur. Xystus, eski Yunan'da spor ve entelektüel sohbetler gibi aktivitelerle sosyalleşmeyi sağlayan bir mekan olan Gymnasium'un bir bölümü olup altında sporcuların antrenman yaptığı üstü açık veya kapalı olabilen revak benzeri bir yapıdır. Bilgi için Bkz.: Lomax, Edward ve Gunyon, Thomas (Ed.), *Encyclopedia of Architecture*, Johnson Fry & Co., New York, 1922, c. 2, s. 534.

³⁷ Roberts, Alexander ve Donaldson, James, (Ed.) *The Ante-Nicene Fathers – Translations of the Writings of the Fathers down to A.D. 325*, Charles Scribner's Sons, New York, 1913, c. 1 içinde *Dialogue with Trypho*, 11.

³⁸ Justin Martyr, *Dialogue*, 12.

“Sözlerimi duyun ve dinleyin ki yaşayasınız. Ben de sizinle ebediyen sürecek ve Davud’a söz verdiğim kalıcı iyilikleri içeren bir anlaşma yapacağım. Bakın, onu halklara şahit yaptım. Tanımadığınız ulusları çağıracaksınız. Sizi tanımayan uluslar koşa koşa size gelecek. Tanrınız Rab’den, İsrail’in Kutsal’ından dolayı size gelecekler. Çünkü Rab sizleri yüceltecek.”³⁹

Justin bu alıntıdan sonra İsrailoğulları’nı bu yasayı küçük görmekle ve Rabb’in bu yeni kutsal ahitleşmesini hafife almakla itham etmiştir. İsrailoğulları’nın bu yeni yasayı kabul etmedikleri gibi işledikleri günahlardan dolayı tevbe etmediklerini de iddia etmiştir. Yeremya’nın “Çünkü kulaklarınız kapanmış, gözleriniz kör olmuş ve kalbiniz katılaştı.”⁴⁰ diye yakındığını ve İsrailoğulları’nın bu yakınmayı bile umursamadıklarını nakleden Justin, Yasa Koyucu olan Tanrı’yı Yahudilerin görmediğini belirtip kifayetsiz insanlara vaaz eden Müjde’yi körlerin bile gördüğünü ancak Yahudilerin anlamadığını kaydetmiştir.⁴¹

Justin, Yahudilerin kendi kendilerine boş yere, sadece Mesih aracılığıyla elde edilebilecek olan kurtuluşun sözünü verdiklerini ve beden yoluyla İbrahim’in soyu olmakla Tanrı tarafından Mesih aracılığıyla ihsan edileceği bildirilen iyi şeylerin mirasçısı olacaklarına dair kendilerini aldattıklarını iddia etmiştir. İbrahim’in soyundan gelenlerin bile bekleyecek hiçbir şeyi olmadığını, ancak sadece zihinsel olarak İbrahim’in inancına benzeyenlerin beklenti içine girebileceğini kaydetmiştir. Yahudilerin kalplerinin katılığından dolayı verilen emirleri hatırlatan Justin, Hezekiel’den, putperestliklerinden dolayı Rabb’in felaketler gönderdiği bir ülkeden bahsedilen bölümden aşağıdaki alıntıyı yaparak; Yahudilerin ruhlarından bu kurtuluş ümidini söküp atmaları gerektiğini ve günahların affının nasıl mümkün olacağını ifade etmiştir.⁴²

“Varlığım hakkı için diyor Egemen Rab; ‘Eğer Nuh, Yakub* ve Daniel orada olsa bile ne oğullarını ne kızlarını kurtarabilirler.’”⁴³

Bu alıntıdan sonra Justin, Mesih’ten haberdar olmak ve İşıya’nın günahların bağışlanması konusunda bahsettiği çeşmede yıkanmak için İbrahim’in inancından başka bir yol olmadığını ifade etmiştir.⁴⁴

³⁹ İşıya, 55:3.

⁴⁰ Yeremya, 6:10.

⁴¹ Justin Martyr, *Dialogue*, 12.

⁴² Justin Martyr, *Dialogue*, 44.

* Çevirmenin notuna göre Kutsal Kitap’ta bu isim Eyüb olarak geçmektedir. Maranus, Yakub isminin zikredilmesini Yakub’un soyunun küstah iddialarının aksinin ispat edilmesi için uygun olduğunu düşünmüştür.

⁴³ Hezekiel, 14:20.

⁴⁴ Justin Martyr, *Dialogue*, 44.

Justin, Yahudilerden hiç kimsenin Tanrı'nın olayları önceden gördüğünü veya her insanın payını önceden takdir ettiğini söylemeye cesaret edemeyeceğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu şeylerin Yahudilerin başına doğrulukla ve adaletle geldiğini, zira onların Adil olanı ve O'ndan önce de O'nun peygamberlerini öldürdüklerini ve şimdi de sinagoglarında Mesih'e inananlara küfrederek O'na ve O'nu gönderene umut bağlayanları reddettiklerini savunmuştur. Bu bağlamda İşıya'dan, Tanrı'nın Yahudilere hitap ettiğini iddia ettiği şu alıntıyı yapmıştır:⁴⁵

“Doğru kişi ölüp gidiyor, kimsenin umrunda değil. Sadık adamlar da göçüp gidiyor, kimse doğru kişinin göçüp gitmekle kötülükten kurtulduğunun farkında değil. Doğru kişi esenliğe kavuşur, doğru yolda yürümüş olan mezarında rahat uyur. Ama siz, ey falcı kadının çocukları, fahişelik ve zina edenlerin soyu, buraya gelin! Siz kiminle alay ediyorsunuz? Kime dudak büküyor, dil çıkarıyorsunuz?”⁴⁶

Tanrı'nın Oğlu olarak nitelendirdiği İsa Mesih'in, İbrahim'in soyundan gelen bir bakireden günahsız bir şekilde doğduğunu ve İbrahim'in de sünnetsizken Tanrı'ya olan inancı sebebiyle tasdik edildiğini ve kutsandığını kaydetmiştir. Dahası, bizzat Kutsal Metinler'in ve gerçeklerin de İbrahim'in sünneti doğruluktan dolayı değil de sadece bir işaret olarak aldığını gösterdiğini savunmuştur. Böylece insanlarla alakalı olarak sekizinci günde sünnet olmayan ruhun ailesinden ayrılacağını ileri sürmüştür. Ayrıca, kadınların bedensel sünnet olmaya muktedir olmamalarının da sünnetin doğruluk için değil bir işaret olarak verildiğini kanıtladığını iddia etmiştir. Zira Tanrı'nın kadınlara da aynı şekilde doğru ve erdemli olan her şeye uyma kabiliyeti verdiğini, ancak erkeklerin bedensel formunun kadınlarınkinden farklı olduğunu apaçık bir şekilde görüldüğünü belirtmiştir. Yine de hem erkeğin hem de kadının sırf bu nedenden dolayı doğru veya haksız olmadığını ancak dindarlık ve dürüstlük nedeniyle doğru sayıldığını ifade etmiştir.⁴⁷

Justin'in sünnet konusundaki sözlerine açıklık getirmek gerekmektedir. O, sünnetin Yahudilerin kabul ettiği gibi Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki ahitleşmenin bir sembolü olmadığını, bilakis sünnetin onları diğer milletlerden ayırmak için bir işaret olarak verildiğini düşünmüştür. Hatta zaman zaman sünnetin onlara bir ceza olarak verildiğini de ima etmiştir. Justin, Tanrı'nın egemenliğine girmek için sünnet yerine vaftizi ihdas etmiştir. Yahudilerin mikve havuzlarının* kırıldığını, zira sadece et ve bedeni temizleyen vaftizin fayda

⁴⁵ Justin Martyr, *Dialogue*, 16.

⁴⁶ İşıya, 57:1-4.

⁴⁷ Justin Martyr, *Dialogue*, 23.

* Yahudilerin Şabat ve bayram arefesinde tüm vücudu soya sokma (tevila) şeklinde yerine getirdikleri temizlik işlemi için hazırlanan ritüel temizlik havuzlarıdır. Boyutları, içerdiği suyun niteliği ve miktarıyla ilgili belirli kurallara riayet edilmek suretiyle hazırlanırlar.

getirmeyeceğini iddia ederek ruhun öfke açgözlülük, kıskançlık, nefret gibi kötü huylardan arınması gerektiğini kaydetmiştir.

Justin, Hıristiyanların da İbrahim'in, İshak'ın ve Yakub'un Tanrısından başka bir tanrıya inanmadığını ancak O'na Musa veya yasa aracılığıyla inanırlarsa Yahudilerin yaptığının aynısını yapmış olacaklarını iddia etmiştir. Zira Justin, son bir Yasa ve bütün insanların uymakla yükümlü olduğu son ve en önemli bir anlaşma olacağını okuduğunu söylemiştir. Horeb'de yürürlüğe koyulan Yasa'nın eskidiğini ve sadece Yahudilere ait olduğunu iddia eden Justin, bu yeni Yasa'nın herkes için evrensel bir yasa olacağını ileri sürmüştür. Böylelikle yeni gelen Yasa'nın kendisinden önceki eski Yasa'yı feshettiğini ve aynı şekilde daha sonra gelen anlaşmanın da bir öncekini sonlandırdığını iddia etmiştir. Kendisinden sonra hiçbir yasanın, emrin veya fermanın gelmeyeceği Mesih'in ebedi, nihai ve güvenilir bir anlaşma olarak Hıristiyanlara verildiğini savunmuştur. Bu iddialarına dayanak olarak İşıya ve Yeremya'dan şu satırları alıntılarını yapmıştır:⁴⁸

"Beni dinle ey halkım, bana kulak ver ey ulusum! Yasa benden çıkacak, halklara ışık olarak adaletimi yerleştireceğim. Zaferim yaklaştı, kurtarışım ortaya çıktı. Halklar umutla gücümü bekliyorlar."⁴⁹ "İsrail halkıyla ve Yahuda halkıyla yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor." diyor Rab. 'Atalarını Mısır'dan çıkarmak için ellerinden tuttuğum gün onlarla yaptığım antlaşmaya benzemeyecek.'⁵⁰

Justin bu nedenle, eğer Tanrı tesis edilmesi gereken bir antlaşma ilan etmişse ve bu antlaşma uluslara ışık olacaksa insanların çarmıha gerilen İsa Mesih'in ismi aracılığıyla putları ve diğer günahkarlıkları terk ederek Tanrı'ya yaklaşacağını ve ölene kadar itiraflarına sadık kalıp dindarlıklarını sürdüreceklerini ifade etmiştir. Dahası, yaptığı işler ve o işlerle ilişkili mucizeleriyle Mesih'in yeni yasa, yeni antlaşma ve bütün insanların arasında Tanrı'nın iyi şeylerini bekleyenler için bir umut olduğunun aşıkardığını belirtmiştir. Zira gerçek manevi İsrail'in ve Yahuda'nın, Yakub'un, İshak'ın ve inancından dolayı sünnetsizliği Tanrı tarafından onaylanıp kutsanan ve birçok ulusun babası olarak isimlendirilen İbrahim'in torunlarının, çarmıha gerilmiş Mesih aracılığıyla Tanrı'ya götürülen Hıristiyanlar olduğunu savunmuştur.⁵¹

Büyük ölçüde saf su veya yağmur suyu ile doldurulan Mikve'ye tamamen girmeden önce vücudun iyice yıkanıp tırnakların kesilmesi ve saçların boneyle kapatılması gerekir. Zira tevila, fiziki temizlikten ziyade manevi ve sembolik temizlenme veya yenilenme işlevi görür. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Gürkan, *Yahudilik*, s. 144.

⁴⁸ Justin Martyr, *Dialogue*, 11.

⁴⁹ İşıya, 51:4-5.

⁵⁰ Yeremya, 31:31-32.

⁵¹ Justin Martyr, *Dialogue*, 11.

Burada Hıristiyanları manevi İsrail olarak niteleyen Justin'in, fiziki İsrail ve manevi İsrail ayrımından söz eden Pavlus'tan etkilenmiş olduğunu görmekteyiz. Zira, Pavlus'un etkisiyle Rabbinik literatüre girmiş olan çift yönlü İsrail telakkisine göre bir tarafta dünya yaratılmadan önce var olduğuna inanılan "aşkın mevcudiyet" olarak İsrail, diğer tarafta İbrahim'le başlayan ve Yakub'un oniki oğlunun devamı olarak bugünkü Yahudi toplumu da içeren "sosyo-etnik grup" olarak İsrail mevzubahistir.⁵² Justin de bütün günahkarlıklarına rağmen İsrailoğullarını bu manevi İsrail'le özdeşleştiren Rabbinik literatürü reddederek İsrailoğullarının günahkarlıklarından dolayı bu haklarını kaybettiklerini savunmuş ve Hıristiyanları bu "aşkın mevcudiyet" olan manevi İsrail'le özdeşleştirmiştir.

Yahudilerin İbrahim'in çocukları olmakla boşu boşuna böbürlendiklerini ifade eden Justin, kendilerini doğrulayıp İbrahim'in çocukları olduklarını iddia edenlerin az da olsa Hıristiyanlarla beraber mirası almak için arzulu olacaklarını belirtmiş ve bu konuda İşaya'ya atıf yapmıştır:⁵³

"... Ya Rab neden bizi yolundan saptırıyor, inatçı kılıyor, senden korkmamızı engelliyorsun? Kulların uğruna, mirasın olan oymakların uğruna geri dön. Kutsal halkın kısa süre tapınağına sahip oldu. Ama düşmanlarımız onu çiğnedi. Öteden beri yönetmediğin, sana ait olmayan bir halk gibi olduk. ... Yine de Babamız sensin Ya Rab. Biz kiliz, sen çömlekçisin. Hepimiz senin ellerinin eseriyiz. Ya Rab, fazla öfkelenme, suçlarımızı sonsuza dek anma. Lütfen bak bize, hepimiz senin halkınız. Kutsal kentlerin çölleşti, Siyon çöl oldu, Yerusolim viraneye döndü. Atalarımızın sana övgü sunduğu kutsal ve görkemli tapınağımız yandı, değer verdiğimiz her yer yıkıntıya döndü. Bunlara karşın Ya Rab, hala kendini tutacak mısın? Suskun kalıp bize alabildiğine eziyet çektirecek misin?"⁵⁴

Bu alıntı üzerine Trypho Justin'in Yahudilerden hiç kimsenin Tanrı'nın kutsal dağına mirasçı olamayacağını demek isteyip istemediğini sormuştur.⁵⁵ Justin onu kastetmediğini ancak Mesih'e zulmedip tevbe etmeyenlerin kutsal dağdan mahrum olacaklarını ifade etmiştir. Ancak Yahudi olmayanlardan Mesih'e inananların ve daha önce işlemiş oldukları günahlardan tevbe edenlerin başrahipler, peygamberler ve Şabat'a uymasalar da, sünnet olmasalar da ve yortuları gözetmeseler de Yakub'un soyundan gelen adil insanlarla birlikte mirasa sahip olacaklarını ifade edip iddiasını desteklemek için İşaya'dan şu alıntıyı yapmıştır:⁵⁶

⁵² Gürkan, 2008, s. 86.

⁵³ Justin Martyr, *Dialogue*, 25.

⁵⁴ İşaya, 63:17-19 ve 64:8-12. Orijinal metinde Justin'in yapmış olduğu alıntı çok uzun olduğu için kısaltarak çıkarttığımız yerlere üç nokta koyduk.

⁵⁵ Justin Martyr, *Dialogue*, 25.

⁵⁶ Justin Martyr, *Dialogue*, 26.

“Ben Rab, seni doğrulukla çağırdım. Elinden tutacak, seni koruyacağım. Seni halka antlaşma, uluslara ışık yapacağım. Öyle ki kör gözleri açasın, zindandaki tutsakları, cezaevi karanlığında yaşayanları özgür kılasın.”⁵⁷

Ayrıca Justin, Yahudilerin sert kalpli, anlayışsız, kör ve noksan, içlerinde inanç olmayan evlatlar olduklarını ve Tanrı'nın da dediği gibi O'nu sadece dilleriyle yüceltip gönüllerinden tamamen uzak tuttuklarını ve Tanrı'nın değil kendi doktrinlerini öğrettiklerini iddia etmiştir.⁵⁸

Ben Zion Bokser, Justin'in Yahudilere ve Yahudiliğe yönelttiği ağır eleştirilerin Hıristiyan düşüncesinin ana akımına girerek Hıristiyan anti-semitizmi olarak bilinen akımın gelişmesinde önemli rol oynadığını iddia etmiştir.⁵⁹

Justin gerçek Yahudiliğin aslında Hıristiyanlık; Yahudiler tarafından kendi inançlarının kahramanları olarak idealize edilen İbrahim, İshak, Yakub, Musa ve diğer peygamberlerin hepsinin de aslında Hıristiyanların kahramanları olduğunu savunmuştur. O, İsa'nın Yahudilerin uzun zamandır beklediği ve Tevrat'ta da önceden haber verilen Mesih olduğunu iddia etmiş ve onun görevinin etrafında oluşturulan inancın Tevrat Yahudiliğinin tesis ettiği şeyleri hükümsüz kıldığını ileri sürmüştür. Justin, Yahudiliği Hıristiyan Kilisesi içinde orijinal bir biçimde yaşayan gerçek Yahudiliğin bir bozulması olarak görmüştür.⁶⁰

Justin'in bu ifadeleri de yine Hıristiyanları manevi İsrail olarak görmesinin bir yansımasıdır. Justin'e göre Hıristiyanlardan yüzyıllar önce yaşamış olan İbrahim, İshak, Yakub, Musa ve diğer peygamberlerin Hıristiyanların kahramanları olmaları Hıristiyanların, dünya yaratılmadan önce var olan “aşkın varlık” İsrail'le özdeş olmalarından dolayıdır.

SONUÇ

Kitab-ı Mukaddes'te daha çok İsrailoğulları ekseninde anlatılan seçilmişlik öğretisi, İsrailoğulları'nın Tanrı tarafından kendi kutsal ve has kavmi olarak diğer dünya kavimleri arasından seçilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlangıcı Hz. İbrahim'in Tanrı'yla yaptığı ahite kadar giden seçilmişlik, İsrailoğulları'nın Hz. Musa aracılığıyla Sina Dağı'nda Tanrı'yla yaptıkları Ahit ile perçinlenmiştir. İsrailoğulları Sina Dağı'nda Tanrı'dan kendilerine indirilen Tevrat'ı kabul ederek O'nun has kavmi olduklarına inanırlar. 400 yıllık Mısır esareti boyunca çektikleri ezilmişlik psikolojisini üzerlerinden atma amacıyla kendilerine bu şekilde bir ayrıcalık ve üstünlük atfeden İsrailoğulları, bununla birlikte, bu ayrıcalığın kendilerine verilmesinin kendi istekleri olmayıp Tanrı'nın

⁵⁷ İşaya, 42:6-7.

⁵⁸ Justin Martyr, *Dialogue*, 27.

⁵⁹ Bokser, Ben Zion, “Justin Martyr and the Jews”, *The Jewish Quarterly Review*, University of Pennsylvania Press, ABD, 1973, c. 64, sy. 2 s. 580.

⁶⁰ Bokser, *Justin Martyr*, s. 98-99.

otoritesinin bir sonucu olduğunu savunurlar. Tanrı'nın İsrailoğullarından önce başka milletlere teklif edip kabul ettiremediği Tevrat'ı hiç itiraz etmeden kabul ederek bu büyük yükün altına girdiklerini düşünmüşlerdir. Seçilmişliği, bir imtiyaz olarak kabul etmenin yanında büyük bir sorumluluk ve ağır bir yük olarak lanse ederek bu sorumluluğun, Tanrı'nın kutsal kelimelerini onun kutsal kavmi olarak kendilerinin yayma görevi olarak ortaya çıktığını düşünürler. Görevi yerine getirdiklerinde ise seçilmişliğin ayrıcalığından faydalanma adına Tanrı katında güzel ve imrenilecek bir statü sahibi olacakları inancındadırlar.

Justin, Tanrı'nın peygamberlerine tarifsiz işkenceler yapmakla ve onları öldürmekle suçladığı Yahudilerin, günahkarlıklarından dolayı Tanrı'nın seçilmiş kavmi olma ayrıcalığını yitirdiklerini ve bu ayrıcalığın İsa Mesih aracılığıyla Hıristiyanlara geçtiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda Justin'in, Yahudilerin kavim merkezli seçilmişlik anlayışını ilga ederek; çarmıhta insanlık için kendini feda eden İsa Mesih'le birlikte şahıs merkezli bir seçilmişlik anlayışı ortaya koyduğunu görmekteyiz. Ancak İsa Mesih merkezli bu seçilmişlik anlayışı, sadece İsrailoğulları'nı kapsamak yerine Mesih'in öğretilerine uygun yaşayan herkesi kapsayarak evrensel bir kimliğe bürünmüştür. Justin, Pavlus tarafından ortaya konan fiziki İsrail ve manevi İsrail şeklindeki ayrımı benimseyerek Hıristiyanları manevi İsrail'le özdeşleştirmiş ve bu minvalde Hıristiyanlardan yüzlerce yıl önce yaşamış olan İbrahim, Yakub, Musa gibi peygamberleri Hıristiyanların kahramanları olarak görmüştür. Justin'in özellikle seçilmişlik bağlamında Yahudilere yönelttiği sert eleştirilerin, Hıristiyan düşüncesinin ana akımına girdiği ve Hıristiyan anti-semitizminin gelişmesine bir hayli katkıda bulunduğu ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001.
- Aydın, Fuat, *Yahudilik*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010.
- Aydın, Mahmut, "Hıristiyanlık", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- Bokser, Ben Zion, "Justin Martyr and the Jews", *The Jewish Quarterly Review*, University of Pennsylvania Press, ABD, 1973, c. 64, sy. 2.
- Dosick, Rabbi Wayne, *Living Judaism*, HarperCollins, A.B.D., 2007.
- Goodenough, Erwin Ramsdell, *The Theology of Justin Martyr*, Verlag Frommannsche Buchhandlung, Almanya, 1923.
- Günay, Nasuh, *Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2006.
- Gündüz, Şinasi, *Misyonerlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2009.
- Gündüz, Şinasi, *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2011.

- Gürkan, Salime Leyla, "Rabbanıyyun", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 34.
- Gürkan, Salime Leyla, *The Jews as a Chosen People: Tradition and Transformation*, Routledge Taylor and Francis Group, New York, 2008.
- Gürkan, Salime Leyla, *Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2008.
- Harman, Ömer Faruk, "Yahudilik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 43.
- Hinson, E. Glenn, "Justin Martyr", *Encyclopedia of Religion*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2005, c. 7.
- Jacobson, Dan, *The Story of the Stories: The Chosen People and Its God*, Harper & Row Publishers, A.B.D., 1982.
- Justin Martyr, *Dialogue with Trypho*.
- Karesh, Sara E. ve Hurvitz, Mitchell M., "Chosen People", *Encyclopedia of Judaism*, Facts on File, A.B.D., 2006.
- Lomax, Edward ve Gunion, Thomas (Ed.), *Encyclopedia of Architecture*, Johnson Fry & Co., New York, 1922, c. 2.
- Loveley, Edward McLean, "Divine Election", *New Catholic Encyclopedia*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2003, c. 5.
- Novak, David, *The Election of Israel: The Idea of the Chosen People*, Cambridge University Press, İngiltere, 1995.
- Ochser, Schulim, "Tarfon", *The Jewish Encyclopedia*, Ktav Publishing House, ABD, 1906, c. 12.
- Roberts, Alexander ve Donaldson, James, (Ed.) *The Ante-Nicene Fathers – Translations of the Writings of the Fathers down to A.D. 325*, Charles Scribner's Sons, New York, 1913, c. 1.
- Silberman, Lou H., "Chosen People", *Encyclopedia Judaica*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2007, c. 4.
- Umansky, Ellen M., "Election", *Encyclopedia of Religion*, The Thomson Corporation, A.B.D., 2005, c. 4.

